

Religionens evolution

Av Tomas Stacewicz

2008, 2025 © Tomas Stacewicz. Alla rättigheter förbehållna.

Budordet "Du skall inga andra gudar hava jämte mig" är mycket intressant och avslöjar det polyteistiska ursprunget hos Judendomen. Idag har det omtolkats till att mena att man inte skall dyrka några avgudar, att det endast finns En Gud; föreställningen om monoteism. Faktum är dock att Israeliterna vid tiden för Exodus trodde att det fanns en mångfald av gudar och att Jahve blott var en av flera. Detta syns tydligt i de bibliska referenserna till hur Jahve strider mot och "besegrar" de egyptiska gudarna; det implicerar en andlig värld där flera olika och konkurrerande gudar existerar. Judarna trodde att varje folk hade sin egen gud men att deras egen gud var starkare och mäktigare än de andra folkens, som en sorts höggud. Föreställningen om höggudar finns i de flesta polyteistiska religioner; en övergud som har skapat och styr över de lägre gudarna.

Rötterna till Judendomen är således polyteistisk och utvecklingen till monoteism är inte plötslig utan gradvis, via en fas av monolatri eller föreställningen om att varje folkslag har sin egen gud eller gudaflora vid sidan av det egna folkets. En del judar skyr vissa delar av moseböckerna som de anser vara på gränsen till hedniska föreställningar, i alla fall om man skall tro Karen Armstrong som tar upp detta spørsmål i sin klassiker *Historien om Gud* (Bokförlaget Forum AB, 2000, ISBN: 9137117505/EAN: 9789137117508).

Karen Armstrongs främsta tes är att Abrahams och Jakobs Gud å den ena sidan, och Moses Gud å den andra, inte var den samme eller snarare att deras gudsbilder hade stora skillnader. Hon anser att just de tidiga bibliska historierna om människor som brottas med Gud, med en Gud som vandrar som en person i Edens Lustgård etc. av vissa Judar uppfattas som naiva, förmonoteistiska föreställningar som är lite pinsamma att bortförklara.

Själv huvudtesen är att det judiska folkets syn på Gud har utvecklats från en antropomorf gudsbild, av en gud som bär liknande drag från andra grannfolks uppfattningar, bl.a. Baal och El, men att den har utvecklats till att omfatta en tro på en abstrakt, opersonlig och exalterad Gud. Det finns således olika synvinklar på Gud där den ena är en tidigare och mer nativ (och med hedendomen mer besläktad) gudsbild och den andra en mer "modern" monoteistisk. Detta är dock inte förvånande eftersom det är ett flertal författare som har skrivit ner Torah (moseböckerna), antagligen under olika tidsepoker.

Det är intressant att läsa hur en religion som anser sig vara monoteistisk in till benstommen verkar ha ett närmast hednisk förflutet i sina myter och föreställningar. Detta vederlägger även den allmänt förekommande åsikten att det endast är vetenskapen som utvecklas till skillnad från religionen. Vi har ganska goda exempel på denna utvecklingsprocess även hos de andra två världsreligionerna Kristendomen och Islam.

I synnerhet Kristendomen har genomgått en ganska dynamisk utveckling under sina första 300 år, från att ha varit en begränsad judisk sekt till att genom Paulus' "reformation" omfatta även "hedningar", samt de efterföljande ivriga diskussionerna kring Jesu Kristi och Treenighetens natur. Det tog Kristendomen tre sekel att definiera sig själv och finna sin identitet, vilket ledde till att de kristna gnostikerna brännmärktes som heretiker. Sedan har vi förstås Martin Luthers reformation, som även om den mycket handlade om en administrativ förändring (dvs. de nationella kyrkornas oberoende gentemot Rom) även påverkade den kristna teologin.

Om man väljer att betrakta dessa tre världsreligioner såsom en kontinuitet så ser man även här en förändringsprocess, som har gått i vågor och tagit olika varianter, ibland "positiva" och ibland "negativa". Så som jag uppfattar det är de nya religionerna ofta

ett uppbrott från och en revolt mot den gamla religiösa ordningen. Jag ser personligen Kristendomen som en revolt mot den gamla judiska invanda ordningen och ett försök till förnyelse av denna. Islam är ju främst en lokal angelägenhet, en religion främst skapad för araberna (i alla fall om vi skall tro på Karin Armstrongs analys), men samtidigt var den inledningsvis en vidsynt och mycket tolerant religion i förhållande till kristendomen som hade fallit i en mörk medeltid av religiöst förtryck av olika former av mänsklig utveckling. De muslimska länderna uppmuntrade till filosofiska och vetenskapliga studier, såsom antikens gamla visdom och vetenskap. Nu har tyvärr Islam, eller i alla fall stora delar av den muslimska världen, fallit i sin egen mörka medeltid. Kanske är detta en naturlig fas i en religions utveckling? Detta sista antagande ger hopp om att Islam såsom religion till slut kommer att mogna och utvecklas mot upplysning och sekularisering.

Jag ser inte på människan som en separerad enhet från världen i övrigt. Vad som kan sägas vara gällande för en människas utveckling och mognad såsom individ kan nog sägas vara gällande för den mesta sociala och kulturella utvecklingen av människans samhälle. En nation, kultur, befolkning, religion eller tradition går (tror jag) igenom liknande faser av snabb utveckling, regression, vidare utveckling, mer regression, etc. Men jag (så som jag hittills har uppfattat det) tror även att religionen i stort utvecklar sig till något mer moget. Ibland söker man sig tillbaka till rötterna för att man har vandrat för långt ifrån den natur man egentligen är; samma sak kan man säga om människan och hennes identitetssökande.

Om man ser religion och andlighet som ett enda stort helt så kan jag urskilja en naturlig utveckling från primitiv animism (shamanism), över hedendom, monolatri och vidare mot monoteism. Slutresultatet tror och hoppas jag kommer att resultera i en mer icke-dogmatisk och utforskande form av andlighet som ser på människan och världen (och Gud) såsom oskiljaktiga, där det stora kan ses i det lilla och det lilla i det stora. En ny era av andlig, religiös, filosofisk och vetenskaplig tolerans, *och* samverkan.

Vetenskap, filosofi och teologi har ju tidigare varit förenat under antiken. Det har således inte alltid funnits en motsättning mellan religion och vetenskap. Detta synsätt återuppstod under och efter renässansen. Ett känt exempel är Isaac Newton, vilket anses vara en av upplysningstidens stora förgrundsgestalter och pionjärer. En annan är Paracelus som lade grunden för skolmedicinen. Båda var entusiastiska alkemister, hermetiker. Jag tror (och hoppas) att de separata vägarna på den mänskliga kulturella evolutionära processen (andligt sökande och vetenskap) kan mötas igen och berika vår förståelse för världen och vad det är att vara människa.

Fines.